

Tatiana Prokopowycz

**PSYCHOLOGICZNE CZYNNIKI ARTETERAPII W UJAWNIANIU TWÓRCZEGO
POTENCJAŁU ARTYSTYCZNEJ OSOBOWOŚCI**

Prokopowycz T. A.

Psychologiczne czynniki arteterapii w ujawnianiu twórczego potencjału artystycznej osobowości.

Niniejszy artykuł zawiera materiał empiryczny dotyczący badań nad kreatywnością, uwzględniający korelacje ze składnikami emocjonalnej stabilności studentów specjalności kierunków artystycznych. Autorka rozpatrzyła psychologiczne czynniki wpływu arteterapii na twórczy potencjał osobowości artystycznej. Ujawnione są istotne korelacje między cechami twórczymi a zmiennymi dyskryminacyjnymi emocjonalnej sfery osobowości artystycznej. Dokonano analizy problemu społecznej adaptacji młodzieży twórczej w warunkach współczesnego społeczeństwa. W zakresie statystycznym zostały zbadane istotne korelacje między kreatywnymi cechami a zmiennymi dyskryminacyjnymi aktywności behawioralno-adaptacyjnej. Rozpatrzono teoretyczne podstawy podświadomego wpływu koloru na podmiot działalności malarskiej oraz aspekt wzajemnego oddziaływania koloru i odczucia w sztukach wizualnych. Przedstawiono w zakresie statystycznym istotne korelacje między twórczymi cechami a indywidualno-psychologicznymi właściwościami sfery emocjonalnej. Wyświetlono aspekt wpływu twórczego potencjału młodych ludzi na rozwój nowoczesnego społeczeństwa. Niniejsze opracowanie określa strukturę osobowości twórczej.

Słowa kluczowe: arteterapia, kolor, stabilność emocjonalna, potencjał kreatywny, osobowość twórcza.

Prokopovych T. A. Psychological factors affecting art therapy in the manifestation of the creative potential of artistic individuality

The proposed empirical material presents the results of a study of correlations of creative potential and creativity with components of emotional stability of students of creative professions. The article deals with psychological factors of influence of art therapy in the manifestation of creative potential of artistic personality. Statistically significant correlational connections between creative characteristics and discriminatory variables of emotional sphere of artistic personality are shown. The problem of social adaptation of creative young people in today's society is analyzed, statistically significant correlational connections between creative characteristics and discriminatory variables of behavioral-adaptive activity are studied. The theoretical basis of the subconscious influence of colour on the subject of descriptive

activity, and aspects of the interaction of colour and sensations in the fine arts are examined. Statistically significant correlational connections between creative characteristics and individual-psychological characteristics of the emotional sphere are displayed. An aspect of impact of the potential of creative young people on the development of modern society is highlighted. This study concretizes the structure of the creative personality.

Keywords: art therapy, colour, emotional stability, creative potential, creative personality.

Запропонований емпіричний матеріал презентує результати вивчення кореляцій творчого потенціалу та креативності з компонентами емоційної стабільності студентів творчих спеціальностей. У статті розглянуто психологічні чинники впливу арт-терапії у прояві творчого потенціалу художньої особистості. Показано статистично значущі кореляційні зв'язки між креативними характеристиками та дискримінативними перемінними емоційної сфери художньої особистості. Проаналізовано проблему соціальної адаптації творчої молоді в умовах сучасного суспільства, досліджено статистично значущі кореляційні зв'язки між креативними характеристиками та дискримінативними перемінними поведінково-адаптивної активності. Розглянуто теоретичні засади підсвідомого впливу кольору на суб'єкта образотворчої діяльності, та аспект взаємодії зв'язку кольору і відчуттів у образотворчому мистецтві. Відображено статистично значущі кореляційні зв'язки між креативними характеристиками та індивідуально-психологічними властивостями емоційної сфери. Висвітлено аспект впливу потенціалу творчої молоді на розвиток сучасного суспільства. Дане дослідження конкретизує структуру креативної творчої особистості.

Ключові слова: арт-терапія, колір, емоційна стабільність, творчий потенціал, креативна особистість.

Sformułowanie problemu badawczego. W trakcie badania adaptacji społecznej powstała potrzeba dodatkowego uwzględnienia głównych czynników psychologicznych, metod terapeutycznych i mechanizmów korekcji psychologicznej wywierających wpływ na stabilność emocjonalną studentów kierunków kreatywnych.

Analiza głównych prac naukowych w badanym zakresie. Metody badawcze i wpływ arteterapii zostały przeanalizowane w pracach takich znanych autorów, jak A. Maslou, K. Rogers, Z. Freud, A. Hill, K. Jung i in. W publikacjach R. Azowcewej, J. Andriejewa, T. Zinkiewicz-Jewstigniejewej, M. Osorina, W. Petruszyn zostały zaprezentowane szczegóły i treść współczesnej arteterapii i zróżnicowanych kierunków jej rozwoju.

Badanie ma na celu ukazanie psychologicznych czynników wpływu metody arteterapii na stabilność emocjonalną i powiązania między kreatywnymi cechami charakterystycznymi oraz zmiennymi dyskryminacyjnymi zachowawczo-adaptacyjnej aktywności człowieka.

Główny materiał badawczy

Zgodnie z wynikami badań przeprowadzonych na bazie Wschodnioeuropejskiego Uniwersytetu Narodowego imienia Łesi Ukrainki i Rówieńskiego Humanistycznego Uniwersytetu Państwowego, na podstawie odbioru studentów kierunków artystycznych, który wynosi 210 osób, według gradacji ekspresji stabilności emocjonalnej, jednostki kreatywne zostały podzielone na trzy grupy: «emocjonalnie stabilne» (26,19 %), «emocjonalnie niestabilne» (22,85 %) i «sytuacyjnie emocjonalnie stabilne» (50,95 %). Ta dokładna klasyfikacja respondentów na grupy i bardzo wysoki wskaźnik procentowy «emocjonalnie niestabilnych» młodych ludzi położono u podstaw poszukiwań środków psychicznej i emocjonalnej harmonizacji człowieka w celu poprawy adaptacji społecznej i rozwiązania społecznych konfliktów ludzi kreatywnych. Ze względu na specyfikę wybranego przedmiotu badań, rozpatrujemy aspekt stosowania metody arteterapii jako sztuki i wszystkich zjawisk z nią związanych, czyli jako taki, który jest bliski dla artysty i nie wywołuje uczucia wrogości. Co więcej, on przyczynia się do skutków odwrotnych – lepszego zrozumienia przyczyn i osobliwości stanu emocjonalnego artysty, co z kolei sprzyja aktywnej samoregulacji człowieka.

Opracowane w 1938 roku przez Adriana Hilla pojęcie arteterapii stało się w dosłownym znaczeniu tego słowa metodą terapii przez sztukę, istota której polega na samostanowieniu się i samoświadomości jednostki społecznej i harmonizacji jej rozwoju. Jednym z głównych zadań tej metody jest łączenie terapeutycznego i korekcyjnego wpływu sztuki na człowieka. Zachodzą relacje między świadomym a nieświadomym i poszukuje się ich skutecznego zrównowazenia. W człowieku za pomocą sztuki odtwarzają się sytuacje, które są dla niego stresujące, tworzą się warunki do samostanowienia się i samoświadomości, powstają nowe pozytywne wrażenia, podnosi się poziom kreatywności, oryginalność myślenia, stabilność emocjonalna itp. Środki artystyczne poszerzają potencjał jednostki społecznej. One mają dostęp do niedominującej półkuli mózgu, tak więc uzasadnia się zainteresowanie sztuką ze względu na arteterapię. Ten rodzaj terapii psychologicznej ma swoje zalety i funkcje.

Funkcja katarsystyczna arteterapii polega na oczyszczeniu, uwolnieniu od negatywnych stanów psychologicznych. Funkcja regulacyjna oznacza usuwanie neuro-psychologicznego stresu, poprawienie stabilności emocjonalnej, regulację procesów psychosomatycznych, modelowanie pozytywnego stanu emocjonalnego. Natomiast funkcja komunikacyjno-refleksyjna ma na celu poprawę naruszeń komunikacji i zachowań interpersonalnych.

Do zalet arteterapii jako metody psychoterapeutycznej należy jej charakter niewerbalny, który przyczynia się do rozwoju umiejętności wyrażania uczuć i emocji związanych z przeżyciem, co nie da się przekazać w sposób werbalny, bo ich akumulacja doprowadziłaby do zachowań dewiacyjnych. Ponadto, arteterapia ćwiczy i udoskonala twórcze zdolności i umiejętności, co jest ważne dla rozwoju praktycznych umiejętności artystów, sprzyja podniesieniu kontroli nad swoimi emocjami i zachowaniem oraz odpowiedniej samoocenie.

Jak wiadomo, istnieją dwie formy arteterapii – bierna, w czasie której kontemplujemy dzieła sztuki stworzone przez inne osoby, i aktywna, czyli osobiste tworzenie dzieł artystycznych. Akt kreatywności u artysty można porównać z nieuporządkowanymi zajęciami z arteterapii, które poprzez artystyczne obrazy odzwierciedlają różne rodzaje procesów nieświadomych, w tym konflikty wewnętrzne, uczucia, marzenia, lęki, wspomnienia itp. Interakcja między człowiekiem a sztuką polega na współdziałaniu świadomego i nieświadomego obszarów ludzkiej psychiki, otóż techniki arteterapii są oparte na aspekcie, że gdy osoba zaczyna spontanicznie rysować stosując różne kolory czy w taki sam sposób lepić, jej stan wewnętrzny zaczyna odzwierciedlać się w sposób oglądowy, nabierać symbolicznych kształtów.

Skuteczność arteterapii zależy od wpływu wielu środków artystycznych, ale szczególne miejsce wśród nich zajmuje kolor. Współczesna psychologia bada kolor jako zjawisko złożone, które bardzo mocno podświadomie wpływa na psychikę i jest nie tylko aktem indywidualnego poznania rzeczywistości, ale także sprzyja rozwojowi osobowości, wywiera wpływ na wybór, treść i ciągłość jej działalności. Jednak, jak pokazuje analiza źródeł naukowych, wśród przedstawionych problemów bardzo pilną kwestią jest podświadomy wybór koloru jako podstawowego środka wyrazu artystycznego ze względu na jego bezpośrednie oddziaływanie na podświadomość. Wiadomo, że każdy obraz jest utworzony z udziałem świadomości, a kolor ma do czynienia ze sferą nieświadomą. Ludzka zdolność do odczuwania efektu koloru zależy od ewolucyjnych tendencji rozwoju ludzkości. W procesie ewolucji stałe przebywanie pod wpływem koloru doprowadziło do odczytania jego wpływu na stan psychiczny człowieka. Przez wieki powstało dużo dziedzin związanych z badaniem koloru. Główne z nich to są psychologia i fizjologia percepcji. Autorami zasadniczych prac w tym zakresie są R. Ivens, C. Izmańłow, M. Luscher, W. Rothenberg, E. Sokołow i in. Perspektywność koloru jako narzędzia do diagnostyki psychiki człowieka badali W. Draguński, M. Luscher, W. Petrenko, N. Sierow. We współczesnej psychologii kolor jest uważany za element manipulacji i wpływu na podświadomość, co nie tylko identyfikuje akt poznania rzeczywistości, lecz też określa treść, budowę i przebieg działalności podmiotu jako całości (E. Artemiewa, M. Derybere, O. Koleśnik, W. Petrenko). W ramach rozwoju myśli humanistycznych szczególną uwagę należy zwrócić na szereg teorii indywidualnych, które zostały

poświęcone badaniu koloru: teorię wzajemnych relacji koloru i psychiki B. Bazymy, teorię estetyczną J. Goethego, teorię chromatyczności N. Sierowa, psychosemantykę koloru P. Janyнина.

Wiarygodnie ustalono, że wpływ koloru na człowieka zależy od tego, jakie asocjacje on wywołuje w świadomości [1]¹. Jedne kolory nas uspokajają, drugie zaś ekscytują. Dzięki kolorowi artysta stwarza takie dzieło sztuki, które odpowiada jego stanowi wewnętrznemu. Kolor jest bezpośrednim wyrazem przeżyć psychicznych, które nie da się ogarnąć w całości, określić i wyrazić za pomocą intelektu. Za pośrednictwem koloru arteterapia może określać uczucia dewiacyjne w uznanym klimacie społecznym. Jeśli artysta to uświadomi, nastąpi usunięcie jego napięcia emocjonalnego, bo kolor zawiera w sobie to, co dotyczy natury wewnętrznej i emocjonalnego znaczenia kształtu. Ze względu na to, że kolory wywołują psychologiczne reakcje, one mają skutki fizjologiczne [6]². Dla centralnego układu nerwowego kolor jest nośnikiem informacji o otaczającym świecie, wibracja energetyczna. Przywiązanie człowieka do pewnego koloru ma charakter bardzo indywidualny i jest ujawnieniem nieświadomej potrzeby wyrażenia się w ten właśnie sposób [8]³. Artysta na poziomie podświadomości stara się utrzymać tę równowagę lub harmonię wibracji. Kolor ma niewerbalny wpływ na podświadomość człowieka. Udowodniono, że ten wpływ jest wywierany nie tylko wzrokowo, lecz też za pomocą innych sposobów kontaktowych [1]⁴. Kolor wpływa na organizm zmieniając jego biochemiczne i psychologiczne procesy, podobnie jak fale elektromagnetyczne o różnych długościach oddziałują na elektromagnetyczne pole komórek. Ta właściwość koloru jest szeroko stosowana w arteterapii i medycynie. Od tego, co spogląda nasze oko, w pewnym stopniu zależy nasze samopoczucie, stan psychiczny, stan zdrowia i funkcjonowanie organizmu w całości, dlatego że wegetacyjny system nerwowy, który działa spontanicznie, ściśle jest związany z psychiką i metabolizmem w organizmie człowieka. W związku z brakiem światła i koloru u ludzi występuje «głód światła», któremu towarzyszy nie tylko bladeść zewnętrzna, lecz też apatia, senność i nawet depresja [7]⁵.

Na podstawie powyższego można stwierdzić, że artyści w akcie tworzenia stale przebywają pod wpływem pewnego rodzaju arteterapii za pośrednictwem koloru i obrazu. Ze względu na palety kolorów w pracy, oni przekazują uczucia i emocje, które były w nich skumulowane. To może być powodem do tworzenia nowych pomysłów o naturze informacji estetycznej założonej w kolorze. Również przy pomocy koloru można podświadomie manipulować umysłem człowieka [5]⁶. Jedne kolory w zakresie

---

¹ I. Gete, *K učeniju o cvétê (Hromatika)* [w:] I. Gete, *Izbr. soč. po éstêstvovnaniju*, Moskva 1957, s. 148-156.

² K. Petrov-Vodkin, *Prostranstvo Èvklida. Samarkandiâ*, Leningrad 1970, s. 492.

³ M. Surina, *Cvêt i simvol v iskusstvê, dizajnê i arhitekturé*, Moskva, Rostov na Donu 2003, s. 288.

⁴ I. Gete, *K učeniju o cvétê (Hromatika)* [w:] I. Gete, *Izbr. soč. po éstêstvovnaniju*, Moskva 1957, s. 148-156.

⁵ N. Sêrov, *Lêčênije cvétom. Moda i garmonija*, Sankt Pêtêrburg 1993, s. 48.

⁶ V. Petrenko, V. Kučerenco, *Vzaimosvâz garmonii i cvêta*, "Vestnik Moskovskogo univêrsitêta", 14 avgusta 1988, nr 3.

terapeutycznym są bardziej mocne, drugie natomiast są słabsze. W szczególności, kolory są zdolne do zmiany nastroju w zależności od wspomnień, uczuć i asocjacji, które one wywołują.

Forma bierna arteterapii też stosuje wpływ koloru. Gdy osoba ogląda dzieło bardzo dużego rozmiaru i przesuwając wzrok z jednego koloru na drugi, wraz z nim posuwa się również to, co zachowało się w siatkówce oka, czyli krótkoterminowy obraz poprzedniego koloru. Nowy obraz i kolor nakładają się w siatkówce oka na poprzednie, tak więc powstają nowe kolory i podcienie. Dlatego każde miejsce dzieła sztuki jest odbierane inaczej i wywołuje skutek terapeutyczny w zależności od tego, jaką kolejność odbioru zaprogramował artysta. Poślizgowe objęcie palety zakłada stymulację receptorów wzrokowych, co z kolei wpływa na organizm. Gdy odczucie fizyczne przenika głębiej, wywołuje cały szereg przeżyć psychicznych [3]⁷. W świecie sztuki człowiek nie zapoznaje się ze światem, jak to dzieje się w nauce, a po prostu odbiera go oglądowo i w kształtach, tak więc sztuka jest jednym z rodzajów poznania przez człowieka swojego życia. Za pomocą sztuki i koloru osoba potrafi ukazać swoje emocje poprzez pewien utwór, w którym oddziela się od manifestacji emocji i wyraża je na zewnątrz w celu dalszych rozważań i poznania. Stąd wynika, że język sztuki jest jedynym sposobem obiektywizacji emocji, możliwości ich materializacji i nadania kształtu. Kolor posiada niezbędną informację, wywołującą pozytywne emocje, które określają sensoryczne potrzeby odbiorcy, aby sztuka osiągnęła szczyt w zastosowaniu kolorów i ich właściwości [3]⁸.

Znajomość mechanizmów i środków arteterapii poprawi stabilność emocjonalną i przystosowanie społeczne kreatywnych młodych ludzi. Wszakże wszystko, co dzieje się wokół osobowości twórczej, służy dla niej powodem do poznania i ujawnienia na zewnątrz swego życia wewnętrznego i emocji. Bezpośredni wpływ na stabilność emocjonalną wywiera społeczne urzeczywistnienie twórczej działalności człowieka. Ta działalność jest postrzegana jako rozwój zawodowy, samostanowienie się i samorealizacja pomysłów twórczych, ich odpowiedni odbiór przez jednostkę społeczną. Człowiek dopiero wtedy uzyskuje satysfakcję emocjonalną i odpowiednie zasoby materialne, gdy jego wartości indywidualne pokrywają się z wartościami społecznymi. Główne wymagania do jednostki społecznej: maksymalna dynamiczność, aktywność, konkurencyjność. Nie bez znaczenia pozostaje też towarzyskość, otwartość, dociekliwość, wytrwałość, ambicje i wysoki poziom skupienia się na pracy. We współczesnym społeczeństwie do tych wymogów dodaje się też kreatywność, która w największym stopniu jest charakterystyczna dla ludzi twórczych.

Dla dowodów empirycznych sformułowanych reguł teoretycznych dotyczących korelacji twórczego potencjału i kreatywności ze składnikami stabilności emocjonalnej przeprowadzono badanie na bazie Wschodnioeuropejskiego Uniwersytetu Narodowego imienia Łesi Ukrainki i Rówieńskiego

---

⁷ V. Kandynskij, *O duhovnom v iskusstvé*, Leningrad 1990, s. 108.

⁸ I. Gete, *K učeníju o cvětu (Hromatika)* [w:] I. Gete, *Izbr. soč. po éstěstvoznaniju*, Moskva 1957, s. 148-156.

Humanistycznego Uniwersytetu Państwowego, po wyborze 210 osób wśród studentów w wieku od 17 do 22 lat, którzy studiowali na Wydziale Sztuk Pięknych i Dekoracyjnych. Przy wyborze próbki uwzględniono jej sensowność i równoważność. W czasie opracowania wyników eksperymentu były stosowane metody statystyki matematycznej, analizy czynników, analizy korelacji. Analizę statystyczną danych przeprowadzono przy użyciu oprogramowania komputerowego SPSS wersji systemu Windows 13,0. Wskutek przeprowadzonej analizy czynników otrzymano dużą liczbę danych empirycznych. W celu ich klasyfikacji i organizacji w postaci struktur wizualnych zastosowano procedurę analizy skupień [2; 4]⁹. Do badania zastosowano aglomeracyjną metodę hierarchiczną, czyli klasyfikacja została ujęta jako stopniowe (aglomeracyjne) połączenie obiektów w grupy.

Główne skutki obliczeń są przedstawione w tabelach 1, 2 i 3.

Tabela 1

**Statystycznie istotne korelacje między cechami kreatywnymi a właściwościami indywidualno-
psychologicznymi osoby kreatywnej**

	Dociekliwość	Wiara w siebie	Wytrwałość	Ambicyjność	Pamięć wzrokowa	Zdolność do odosobnienia się	Poziom skupienia	Potencjał twórczy
Nerwowość				.19**				
Depresyjność		-.14*	-.14*					
Drażliwość					-.19**		-.22**	
Towarzyskość	.21**	.14*	.18*				.13*	
Zrównoważenie						-.15*		
Wstydlivość		-.25**						-.15*
Otwartość	.24**			.14*	.17*	.15*		.15*
Ekstra-introwersja						-.17*		

Uwaga: symbole: ** poziom wiarygodności $p \leq 0,01$; * – poziom wiarygodności $p \leq 0,05$; zera i przecinki są pominięte.

Więc, jak widać z tabeli 1, najbardziej oczywiste korelacje powstają między następującymi wskaźnikami: dociekliwość – towarzyskość i otwartość; ambicyjność i nerwowość. Statystycznie istotne ujemne korelacje zostały ukazane w ramach współdziałań następujących wskaźników: wiara we własne siły, potencjał twórczy – wstydlivość; poziom skupienia – drażliwość.

⁹ *Iéararhičeskij klastérnyj analiz s bolêê çêm dvumâ pèrêmènnymi*, <http://www.ispss.ru/unaw20/Index5.php> [dostęp 30 września 2013].

¹⁰ A. Naslédov, *Matèmatičèskije mètody psihologičèskogo isslédovanija. Analiz i interpretaciâ dannyh. Učèb. posobijè*, Sankt Pètèrburg 2004, 392 s.

Dociekliwość ma najbardziej bezpośrednie powiązania z towarzyskością i otwartością. Gdy człowiek jest otwarty i koleżeński, wtedy najbardziej wyraźnie ujawnia się dociekliwość. Jeśli się zmienia jakkolwiek z tych wskaźników, zmieniają się też inni. Wiara w siebie jest przeciwstawiana wstydlivości i depresyjności. Niewątpliwie, wiara w siebie będzie wzrastać, gdy brak depresji i wstydlivości. Wytrwałość pozytywnie koreluje się z towarzyskością i przebywa w negatywnych korelacjach z depresyjnością. W czasie depresji człowiekowi brakuje stałości, on staje się zmienny, jego relacje społeczne są zachwiane. Ambicyjność koreluje się z nerwowością i otwartością, czyli ambicyjny człowiek jest bardzo otwarty. Pragnienie uniezależnienia się negatywnie współdziała z ekstra-introwersją. Zdolność odosobnienia się prowadzi do negatywnych korelacji ze zrównowazeniem i ekstra-introwersją, natomiast pozytywne korelacje powstają z otwartością. Osobie miłującej towarzystwo trudno jest odosobnić się z powodu otwartości w zespole. Stopień skupienia ma bardzo negatywne korelacje z drażliwością, ale pozytywnie współlistnieje z towarzyskością. Wiadomo, że drażliwej osobie jest trudno się skupić. Twórczy potencjał ma negatywne korelacje ze wstydlivością i pozytywne z otwartością. To znaczy, że wstydlivość negatywnie wpływa na twórczość, natomiast stopień twórczości wzrasta u ludzi otwartych.

Po przeanalizowaniu wyników tej tabeli widzimy, że największe dodatnie korelacje z największą liczbą wskaźników są u ludzi otwartych, drugie miejsce w tym rankingu zajmuje towarzyskość. Tak więc naprawdę kreatywnymi mogą być tylko otwarte i koleżeńskie osoby, natomiast najlepiej zrezygnować z depresyjności, drażliwości i zbytej wstydlivości.

Tabela 2

**Statystycznie istotne korelacje
między cechami kreatywnymi a zmiennymi dyskryminacyjnymi sfery emocjonalnej osoby
kreatywnej**

	Dociekli- wość	Wiara w siebie	Wytrwa- łość	Ambicyj- ność	Pa- mięć słu- chowa	Pa- mięć wzro- kowa	Prag- nienie nieza- leżno- ści	Zdol- ność do odosob- nienia się	Stopień skupie- nia	Twór- czy poten- cjał
Emocjonal- ność integralna		-.16*			-.15*	-.13*				
Radość					.16*	.13*	-.20**			
Osoba altruistycz- na				.21**			-.13*		-.18**	
Osoba romanty- czna	.24**	.21**			.23**	.16*		.23**	-.16*	.31**

Osoba estetyczna	.28**			.21**	.23**	.18*				.23**
Osoba hedonistyczna	.16*		-.15*	.13*	.23**					
Emocjonalność psychomotoryczna				.22			.18**			.16*
Emocjonalność komunikacyjna							.13*			
Emocjonalna pobudliwość		-.17*			-.17*	-.13*				
Intensywność Emocji		-.14*		.15*						
Trwałość emocji		-.28*		.18*					-.13*	-.14*
Wpływ na skuteczność działalności				.14*		-.14*	.21**			

Uwaga: symbole: ** poziom wiarygodności $p \leq 0,01$; * – poziom wiarygodności $p \leq 0,05$; zera i przecinki są pominięte.

Największe korelacje powstają między dociekliwością a osobą romantyczną i estetyczną. Twórczy potencjał pozytywnie koreluje się ze zdolnością do odosobnienia się, a pragnienie niezależności – ze wskaźnikiem wpływu na skuteczność działalności. Jak widzimy, trwałość emocji ma negatywne korelacje z wiarą w siebie. Statystycznie istotne ujemne korelacje powstają między trwałością emocji i wiarą w siebie, radością i pragnieniem niezależności.

Popyt i adaptacja twórczych młodych ludzi w społeczeństwie są ściśle związane z właściwym postrzeganiem ich kreatywności, pozytywnym nastawieniem społeczeństwa do artystów i wyników ich twórczości. Adaptacja człowieka kreatywnego, podobnie jak innych ludzi, zależy od poziomu frustracji, nerwowo-psychicznej wytrzymałości, przyjęcia innych itd. Popyt młodzieży na początku jej świadomego życia w społeczeństwie i zatrudnienie daje pozytywne wyniki adaptacji społecznej, obniża poziom destrukcyjnych zmian w zachowaniu młodych ludzi w społeczeństwie. W tabeli 3 możemy zobaczyć, jak są korelowane wskaźniki pozytywnej adaptacji twórczej młodzieży z dociekliwością, wiarą w siebie, wytrzymałością i twórczym potencjałem.

**Statystycznie istotne korelacje
między cechami kreatywnymi a zmiennymi dyskryminacyjnymi zachowawczo-adaptacyjnej
aktywności osoby kreatywnej**

	Dociekli- wość	Wiara w siebie	Wytrwa- łość	Pa- mięć słu- chow a	Pa- mięć wzro- kowa	Prag- nienie nieza- leżnoś- ci	Zdol- ność do odosob- nienia	Twór- czy poten- cjał
Adaptacja	.24**	.18**	.14*	.26**	.21**	-.24**		.27**
Przyjęcie innych	.20**		.16*	.26**	.21**	-.23**		.15*
Internalność	.19*8	.22*8	.15*	.21**	.17*	-.17*		.27**
Pragnienie do dominacji		.29**		.13*				.17*
Eskapizm						.13*		
Poziom frustracji			-.16			.16*	.16*	
Nerwowo- psychiczna wytrwałość		.17*	.15*	.14*	.13*	-.15*	-.13*	.13*
Zdolności adaptacyjne		.14*	.19**			-.24**		

Uwaga: symbole: ** – poziom wiarygodności $p \leq 0,01$; * – poziom wiarygodności $p \leq 0,05$; zera i przecinki są pominięte.

Stwierdzono, że najbardziej istotne korelacje obserwujemy między adaptacją a dociekliwością i twórczym potencjałem, pragnieniem dominacji a wiarą w siebie. Statystycznie istotne ujemne korelacje powstają między adaptacją, zdolnościami adaptacyjnymi do przyjęcia innych i pragnieniem niezależności.

Możemy wywnioskować, że tworzenie dzieł sztuki i znajomość metody i środków arteterapii pomaga osobie kreatywnej głębiej uświadomić psychologiczne przyczyny pewnych destrukcji, które powodują emocjonalny dyskomfort, rozwijać pewność siebie, podnosić poziom kreatywności i giętkości myślenia. Stosowanie metod arteterapii podnosi poziom adaptacji młodzieży w społeczeństwie, przewyższa skutki niestabilności emocjonalnej artysty i podnosi jego samoocenę, uwalnia od negatywnych emocji, myśli

oraz stereotypów, pozwala odkrywać wewnętrzne siły artysty, aktywizuje jego potencjał twórczy. W procesie działań twórczych i arteterapii głębiej się poznaje siebie i swój świat wewnętrzny, powstaje uczucie pełni emocjonalnej.

BIBLIOGRAFIA

1. Gete I., *K učeniju o cvêtu (Hromatika)* [w:] I. Gete, *Izbr. soč. po éstéstvoznaniju*, Moskva 1957, s. 148-156.
2. *Iêrarhičeskij klastérnyj analiz s bolêê čêm dvumâ pêréménnymi*, <http://www.ispss.ru/unaw20/Index5.php> [dostęp 30 września 2013].
3. Kandynskij V., *O duhovnom v iskusstvê*, Leningrad 1990, s. 108.
4. Naslêdov A., *Matêmaticêskije mêtody psihologičêskogo isslêdovanija. Analiz i interpretaciâ dannyh. Učêb. posobijê*, Sankt Pêtêrburg 2004, 392 s.
5. Petrenko V., Kučerenco V., *Vzaimosvâz garmonii i cvêta*, “Vestnik Moskovskogo univêrsitêta”, 14 avgusta 1988, nr 3.
6. Petrov-Vodkin K., *Prostranstvo Èvklida. Samarkandiâ*, Leningrad 1970, s. 492.
7. Sêrov N., *Lêcênije cvêtom. Moda i garmonija*, Sankt Pêtêrburg 1993, s. 48.
8. Surina M., *Cvêt i simvol v iskusstvê, dizajnê i arhitêkturê*, Moskva, Rostov na Donu 2003, s. 288.